

*Алещенко В. І., кандидат військових наук,
СНС, професор кафедри МПЗ діяльності
військ НУОУ (м. Київ)*

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНО - ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ЧАСТИН ТА ПІДРОЗДІЛІВ ЗС УКРАЇНИ ДО ДІЙ В УМОВАХ МИРОТВОРЧОЇ МІСІЇ

В статті показано роль та місце морально-психологічного забезпечення в ході виконання миротворчих завдань частинами та підрозділами ЗС України. З'ясовано психологічні особливості професійної діяльності миротворців, вплив індивідуально-психологічних властивостей військовослужбовців на успішність виконання миротворчих завдань.

В статтє показана роль и место морально-психологического обеспечения в ходе выполнения миротворческих заданий частями и подразделениями Вооруженных Сил Украины. Выяснены психологические особенности профессиональной деятельности миротворцев, влияние индивидуально-психологических свойств военнослужащих на успешность выполнения миротворческих заданий.

The article deals the with role and place of the morale of troops during carry out a task of peacekeeping by unit of the Armed Forces of Ukraine. The psychological features of professional activity of peacekeepers out, the influence of psychological characteristics of servicemen on success to fulfill of peacemaking tasks.

Сучасний стан науково-технічного забезпечення миротворчих підрозділів супроводжується певними змінами призначення, режимів використання техніки, що висуває у число першочергових завдань вимоги об'єктивного вивчення впливу умов професійної діяльності на боездатність та адаптацію миротворців до діяльності в особливих умовах.

В останні роки багато досліджень спрямовано на досягнення оптимальних умов діяльності, раціонального співвідношення професійно-важливих якостей спеціалістів і машин як елементів загальної системи управління. У межах цього напрямку сформована концепція функціонального комфорту щодо створення такого робочого стану індивіда, при якому досягається відповідність засобів, умов праці, можливостей і індивідуально-психологічних особливостей людини, що зумовлює адекватну мобілізацію психічних і фізичних сил до активної праці і високої боездатності [1, 2].

Умови і психологічні особливості професійної діяльності військовослужбовців миротворчого контингенту (особливо протягом миротворчої місії) визначаються високою відповідальністю за виконання поставлених завдань, тривалим перебуванням у стані емоційної напруги, своєрідністю інформації, яка має істотний вплив на виконання поставлених завдань [3, 4, 2,].

У миротворчих підрозділах професійна діяльність більшості фахівців розглядається як складна і напружена аналітико-

синтетична робота головного мозку і потребує від військовослужбовця високої стійкості уваги, напруги функцій аналізаторів. Поряд з цими показниками у миротворців, особливо під час виконання бойових завдань, відмічаються зміни показників, які характеризують силу процесів збудження і гальмування, їх рухомість, точність реагування на подразники, величину порогових сприймань, а також пам'ять, увагу, і мислення. Відбуваються різнобічні зміни функцій організму, які є інтегральною характеристикою впливу на військовослужбовців умов життєдіяльності, і їх специфічних особливостей.

До особливостей професійної діяльності військовослужбовців миротворчих підрозділів відноситься виражена психічна напруга, яка діє під час усього періоду миротворчої місії. Найбільш типовими причинами її виникнення є: висока відповідальність за роботу, що виконується, дефіцит часу й інформації (або надлишок) для прийняття рішення, дія перешкод, вплив несприятливих умов життєдіяльності в оточенні великої кількості сучасної бойової техніки, міжособистісна несумісність, соціально-психологічна й сенсорна ізоляція [5, 6, 3].

Суттєвий вплив на надійність і успішність професійної діяльності миротворців чинять соціально-психологічні фактори. Передусім - це міжособистісні відносини, котрі залежать від спільності інтересів у бойовій зміні, від індивідуально-психологічних особливостей особового

складу. Великого значення набувають проблеми, пов'язані з обмеженими можливостями зняття емоційної напруги протягом миротворчої місії [7, 8, 9 1]. Визначені питання визначають завдання щодо морально-психологічного забезпечення проведення міжнародних миротворчих операцій (спеціальних дій).

Морально-психологічне забезпечення міжнародних миротворчих операцій (спеціальних дій) – це комплекс соціально-політичних, міжнародно-правових, організаційних, воєнно-соціальних, гуманітарно-освітніх і соціально-психологічних заходів, спрямованих на формування та морально-психологічне злагодження миротворчого контингенту, його всебічну підготовку і участь в операціях (спеціальних діях) з підтримання та відновлення миру під егідою ООН, ОБСЄ та інших міжнародних організацій.

Його метою є формування та підтримка морально-психологічного стану особового складу, бойових та психологічних якостей, дисциплінованості та правопорядку, згуртованості військових колективів на рівні, необхідному для успішного виконання всіх визначених завдань. Морально-психологічне забезпечення здійснюється у тісній взаємодії з оперативним (бойовим), правовим, технічним, тиловим і медичним забезпеченням.

Систему морально-психологічного забезпечення складає сукупність функціонально пов'язаних сил і засобів, технологій і методик впливу на свідомість і поведінку особового складу миротворчих підрозділів та персоналу, задоволення їх культурних та релігійних потреб, захисту їх психологічних (психофізіологічних) властивостей, реабілітації психотравмованих.

Морально-психологічне забезпечення миротворчої діяльності здійснюється безперервно на етапах підготовки та в ході виконання миротворчих завдань [10, 11].

Головним змістом морально-психологічного забезпечення підготовки миротворчих підрозділів та персоналу є:

- морально-психологічна підготовка особового складу до виконання самостійних, пов'язаних з ризиком для життя завдань в

іноземній державі, переважно у відриві від основних сил військової частини;

- формування психологічної готовності, за необхідності, вступити в бій;

- морально-психологічний супровід життєдіяльності та військової дисципліни.

Основними завданнями морально-психологічного забезпечення підготовки миротворчих підрозділів та персоналу є [5]:

1. Роз'яснення особовому складу мети миротворчої діяльності України, місця і ролі держави у міжнародному співробітництві щодо збереження миру та боротьби зі світовим тероризмом.

2. Аналіз та оперативне доведення військовослужбовцям та персоналу воєнно-політичної, економічної, екологічної обстановки в країні, де виконуються миротворчі завдання, мети та завдань миротворчого підрозділу, місця та ролі кожного військовослужбовця щодо їх успішного виконання.

3. Організація морально-психологічної, гуманітарної підготовки особового складу, вплив на спеціальну підготовку.

4. Здійснення інформаційно-пропагандистського забезпечення, пропаганда миротворчої діяльності через військові та цивільні засоби масової інформації.

5. Створення сприятливих соціально-психологічних умов підготовки миротворчих підрозділів та персоналу.

6. Підтримання правопорядку і військової дисципліни, зміцнення морально-психологічного стану особового складу.

7. Постійний аналіз морально-психологічної обстановки, управління морально-психологічними процесами у колективах миротворчих підрозділів.

8. Здійснення заходів соціального та правового забезпечення особового складу підрозділів та членів їх сімей.

9. Правове виховання особового складу.

10. Проведення культурно-виховної та просвітницької роботи, організація дозвілля особового складу.

Питання психології

11. Забезпечення підрозділів технічними засобами пропаганди, поліграфічним обладнанням та продукцією, іншим культпросвітмайном.

12. Організація взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями та об'єднаннями щодо підтримання сприятливої морально-психологічної обстановки в місцях формування та підготовки миротворчих підрозділів.

13. Морально-психологічний супровід бойового злагодження миротворчих підрозділів.

14. Забезпечення адаптації особового складу миротворчих підрозділів та персоналу до умов країн перебування.

15. Інформаційно-психологічний захист особового складу.

Морально-психологічне забезпечення підготовки військовослужбовців у складі миротворчих підрозділів Збройних Сил України, має свої особливості. Ці особливості полягають у тому, що: [10]:

- виконання обов'язків у складі миротворчого контингенту пов'язане з реальним ризиком для життя та здоров'я військовослужбовців, що викликане веденням бойових дій та несприятливою епідемічною та кліматичною обстановкою в районах виконання завдань;

- підрозділи формуються на обмежений термін (від 6 місяців до 1 року) і в період ротації практично оновлюються повністю.

- комплектування особового складу на посади солдат та сержантів здійснюється за контрактом;

- географічна віддаленість регіонів зумовлює автономність у виконанні поставлених завдань та обмеженість інформаційного забезпечення;

- наявність складної воєнно-політичної, етнічної, криміногенної, релігійної обстановки в регіонах виконання завдань;

- постає необхідність суворо дотримуватись норм міжнародного гуманітарного права в умовах жорсткого

контролю гуманітарних інституцій і засобів масової інформації.

Головними напрямками МПЗ морально-психологічного забезпечення підготовки миротворчих підрозділів та персоналу є:

1. Організація якісного підбору особового складу.

2. Удосконалення організаційно-штатної структури органів МПЗ миротворчих контингентів.

3. Психологічна підготовка.

4. Інформаційне забезпечення підготовки особового складу.

5. Соціально-правове забезпечення підготовки.

Розглянемо ці напрямки більш детально.

Удосконалення організаційно-штатної структури органів МПЗ миротворчих контингентів.

На сьогодні комплектування та підготовка особового складу миротворчих підрозділів здійснюється у суворій відповідності до вимог Інструкції про підготовку миротворчих контингентів і миротворчого персоналу Збройних Сил України для участі у миротворчих операціях, затвердженої наказом Міністра оборони України від 25 жовтня 2004 року № 485. Були внесені зміни до організаційно-штатної структури миротворчих контингентів, а саме:

- введені посади заступників командирів з виховної роботи – начальників відділів (відділень) з підпорядкованими їм відповідними відділів (відділеннями);

- враховуючи складність обстановки та покладених завдань, вперше в історії миротворчої діяльності Міністром оборони України було прийнято рішення (від 28.11.03 № 6964/з) щодо введення посад офіцерів з питань релігії, передбачена можливість їх заміни службовцями.

Абсолютна доцільність цього рішення, яке створило можливість задоволення духовних потреб військовослужбовців, була доведена практикою. Так, у складі 6 омбр, 7 омбр та 81 ТГ плідно виконували обов'язки офіцерів з питань релігії священнослужителі Української православної церкви Київського та Московського патріархату. Були побудовані та обладнані каплички на українських базах миротворчого контингенту в Республіці Ірак.

В інтересах морально-психологічного

Питання психології

забезпечення значна увага на етапі підготовки приділяється посиленню інформаційного забезпечення особового складу.

Зокрема – до штату українського миротворчого контингенту в Республіці Ірак було введено редакційно-видавничу групу газети “Миротворець”. Створені можливості використання мережі Інтернет для суспільно-політичного інформування щодо обстановки в Україні та світі. Організована взаємодія з місцевими органами влади в місцях формування контингентів щодо надання шефської допомоги під час підготовки особового складу до виконання завдань за призначенням.

Для кожного контингенту розробляється військова символіка (нарукавні та пам’ятні нагрудні знаки миротворчих підрозділів), виготовляються презентаційні буклети та вимпели.

Організовується забезпечення необхідними технічними засобами виховання та пропаганди, канцелярським приладдям та презентаційними сувенірами, доводиться до особового складу зміст воєнно-політичної обстановки в районі виконання завдань за призначенням, покладених на підрозділи завдань та умов їх виконання, налаштування військовослужбовців та їх рідних на ситуацію, загрозову для життя і здоров’я, проводяться заходи психологічної адаптації військовослужбовців до кліматичних умов на території виконання завдань за призначенням.

У системі гуманітарної підготовки та інформаційного забезпечення проводиться комплекс занять з теоретичної підготовки військовослужбовців, а саме:

загальна характеристика держави призначення, історія державності, воєнно-політична ситуація;

традиції, звичаї місцевого населення, норми, особливості поведінки та спілкування;

особливості релігійної обстановки, її вплив на виконання завдань миротворчим контингентом;

кліматичні й екологічні особливості обстановки, їх вплив та врахування в роботі щодо збереження життя та здоров’я військовослужбовців;

зона відповідальності миротворчого контингенту, географічна та природно-кліматична характеристика та соціально-економічна ситуація;

завдання щодо виключення ризиків для життя, збереження здоров’я військовослужбовців із урахуванням набутого досвіду виконання миротворчих завдань;

соціальні та правові гарантії військовослужбовців миротворчих контингентів і членів їх сімей.

Усі зазначені заходи були практично запроваджені при формуванні та підготовці всіх миротворчих контингентів.

Соціально-правове забезпечення підготовки до виконання миротворчих завдань передбачає роз’яснення військовослужбовцям, які беруть участь у миротворчих операціях, їх родинам встановлених законами України соціальних гарантій, а також механізму та порядку отримання компенсаційних та страхових сум.

В оперативних командуваннях, армійських корпусах, обласних військових комісаріатах визначені посадові особи, які безпосередньо відповідають за вирішення соціальних питань. Доводяться номери телефонів, за якими можуть звертатися члени родин воїнів миротворців з метою отримання інформації щодо проходження служби їх синами чи чоловіками.

Запроваджений комплекс заходів, відповідно до перерахованих напрямків МПЗ, створив умови та можливість підвищення ефективності всієї системи морально-психологічного забезпечення миротворчого контингенту. Певним кількісним відображенням цього є показники стану військової дисципліни.

За час виконання завдань було прийнято рішення про повернення на Україну з різних причин:

5 омбр - 93 військовослужбовці; 6 омбр - 16 військовослужбовців; 7 омбр - 14 військовослужбовців; 81 ТГ - 8 військовослужбовців.

Крім того, зменшилася кількість випадків травмування та загибелі військовослужбовців з суб’єктивних причин, тобто в результаті особистої необережності, порушення правил поведінки зі зброєю та особистої безпеки. Під час формування, підготовки, відправки миротворчого контингенту з військовослужбовцями:

1. Проводиться професійно-психологічний та психофізіологічний відбір кандидатів, вивчається мотивація військовослужбовців до участі у діяльності миротворчого контингенту.

Питання психології

2. Складаються соціально-демографічні картки особового складу миротворчих підрозділів.

3. Розгортається робота з роз'яснення особовому складу заходів безпеки та відпрацювання практичних дій щодо запобігання загроз його життю і здоров'ю.

4. Здійснюється спеціальна та цільова психологічна підготовка особового складу миротворчого контингенту.

5. Проводиться корегування складу підрозділів (обслуг, екіпажів) з урахуванням психологічної сумісності.

6. Здійснюється моніторинг морально-психологічного стану особового складу, проводиться його коригування.

7. Доводяться та роз'яснюються норми міжнародного гуманітарного права, інші законодавчі та нормативно-правові акти, які визначають права, обов'язки та гарантії миротворців.

8. У системі гуманітарної підготовки вивчаються культура, національні та релігійні традиції, звичаї, норми поведінки

та особливості спілкування з місцевим населенням району призначення.

9. Організовується навчання особового складу необхідному лексичному мінімуму.

10. Доводяться умови та особливості виконання завдань миротворчим контингентом, соціальні пільги та гарантії.

11. У взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування, ЗМІ, політичними та громадськими організаціями проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота, забезпечується суспільна підтримка миротворців, формування їх позитивного іміджу.

12. Організовується урочиста церемонія відправки миротворчого контингенту.

Таким чином, повне і якісне проведення заходів морально-психологічного забезпечення на етапі підготовки до виконання миротворчих завдань відіграє важливу роль і безпосередньо впливає на виконання покладених завдань в зоні відповідальності миротворчого контингенту.

Література

1. Рекомендации по психологической подготовке личного состава Сухопутных войск. – М.: Воениздат, 1972. – С. 12-83.
2. Психологическое обеспечение учебно-воспитательного процесса в вузе. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1985. – 191 с.
3. Психологическое обеспечение социального развития человека / Под. ред. А.А.Крылова – Л.: Изд-во ЛГУ, 1989. – 281 с.
4. Психологическое обеспечение трудовой деятельности. / Под. ред. А.А.Крылова – Л.: Изд-во ЛГУ, 1987. – 159 с.
5. Примак П.Т. Особливості дослідження психологічної підготовленості особового складу миротворчих частин та підрозділів // Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / За ред. академіка С.Д.Максименка. – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2007. – Вип. 35. – С. 407-414.
6. Психологическая подготовка личного состава подразделений Сухопутных войск к бою. – М.: ЦВСППИ, 1993. – С. 23-52.
7. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности. – М.: ПЕР СЭ, 2001. – 512 с.
8. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення професійної діяльності в звичайних та екстремальних умовах. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 580 с.
9. Макаренко М.В. Основи професійного відбору військових спеціалістів та методики вивчення індивідуальних психофізіологічних відмінностей між людьми. – Інститут фізіології ім. О.О.Богомольця НАН України, Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України. – К., 2006. – 395 с.
10. Невмержицький В.М. Психологічне супроводження діяльності військовослужбовців миротворчих підрозділів: Методичні рекомендації. – К.: „РОСА”, 2007. – 86 с.
11. Стасюк В.В. Мета, зміст та завдання морально-психологічного забезпечення миротворчої діяльності ЗС України // Зб. наук. пр. Національної академії ДПСУ. – Хмельницький, 2004. – № 26. – Ч 2. – С. 72-79.